

محسن رجایی راوری^۱

شافل در قالی دستبافت راور و موسیقی سبک بلوز

فرش - موسیقی

موسیقی از هنرهای هفتگانهٔ دنیاست که مادهٔ اصلی آن صدا و ریتم است. موسیقی به زبان ساده، بیان احساسات به وسیلهٔ صدای تعریف شده است. بعضی از صدایها که در طبیعت و زندگی اطرافمان می‌شنویم دارای نوعی وزن و آهنگ است؛ مانند صدای پرندگان و یا حتی صدای طبل زدن در قبیله‌ها در زمان‌های گذشته و حال. این هنرِ جدانشدنی از زندگی ما انسان‌ها، سال‌ها و چه بسا قرن‌ها دستخوش تغییر قرار گرفته تا به شکل امروزی در اختیار ماست و حتی ممکن است در آینده نیز مورد تغییر و تحول قرار گیرد. اما با همهٔ این تغییرات و نوسانات، موسیقی جزء لاینک فرهنگ هر کشور یا قبیله است و با توجه به سختی کار، آب و هوا، شرایط اقتصادی-اجتماعی، جنگ، و مهم‌تر از همه، مهاجرت (چه اجباری، چه اختیاری)، سبک‌های موسیقی و ملودی‌هایی که نشانهٔ اعتراض، نابرابری و نژادپرستی در هر کشوری هستند به وجود آمده‌اند. اینها ریشه در اعتقادات آن قوم یا قبیله دارند، مانند سرخپوستان یا بعضی از قبایل افریقایی که به دلیل شرایط آب و هوایی و غذا مجبور به مهاجرت می‌شوند و در هرجا که سکنی می‌گزینند مراسم پایکوبی و شکرگزاری در دور آتش به راه می‌انداختند و چه بسا در طول همین مهاجرت‌ها، موسیقی آن ملت یا قبیله در دیگر اقوام و ملت‌ها رواج پیدا کرده و حتی در سطح بین‌المللی شکوفا شده و به اوج خود رسیده است. یکی از این موسیقی‌ها و سبک‌ها، سبک بلوز است که به تاریخچه آن می‌پردازیم.

تاریخچهٔ موسیقی بلوز
 (بلوز)^۲ گونه‌ای موسیقی سازی و آوازی است که ریشه در آوازهای هنگام کار، فریادها و همخوانی‌های سیاه‌پوستان امریکا دارد و اصل آن به فرهنگ و موسیقی غرب افریقا می‌رسد. در واقع این سبک از میان بردگان سیاه‌پوست به وجود آمده است. علت اینکه این سبک به این نام معروف شد این بوده که پیشگامان این سبک، این موسیقی را غمین و شکوه‌آمیز اجرا می‌کردند و Blue در زبان انگلیسی به معنای «غم» نیز هست. همچنین از نظر فنی، ملودی‌های بلوز در بردارندهٔ نُت‌های محزون یا Blue Notes هستند. اصل بلوز، نت فاصلهٔ پنجم کاسته

راور، شهری در حاشیهٔ کویر لوت در شمال استان کرمان، خاستگاه قالی‌های زیبا، ظریف و ارزشمندی است که مورد ستایش و تحسین پژوهشگران داخلی و خارجی قرار گرفته است. از صنایع و هنرهای دستی مردم راور در گذشته می‌توان به شال‌بافی، کرباس‌بافی، گلیم‌بافی، پتویافی، پرده‌بافی، سفره‌بافی، گیوهٔ چینی و مهم‌تر از همه، به قالی‌بافی اشاره کرد. از این میان، امروزه فقط هنر قالی‌بافی در این شهر تداوم دارد. راور از اولین مراکز قالی‌بافی در استان کرمان به شمار می‌رود. از گذشته‌های دور میان قالی‌بافی کرمان و قالی راور ارتباطی نزدیک بوده و قالی راور سهم بسزایی در شهرت قالی کرمان داشته است. معمولاً در صادرات، قالی راور را تحت نام «قالی کرمان» به فروش می‌رسانند و در واقع قالی کرمان عنوانی کلی است که به فرش‌های سایر نقاط استان نیز اطلاق گردیده است. قالی کرمان، خصوصاً قالی راور، تاریخچه دقیقی ندارد و تاریخ آن سینه‌بینی به صورت شفاهی تقل شده و به روایتی با سابقه‌ای کهن، یکی از قدیمی‌ترین مناطق قالی‌بافی ایران به شمار می‌رود. در عصر صفویه که اوج شکوفایی هنر در ایران بود، قالی هم مانند دیگر هنرها شکوفا شد.

آنچه در این مقاله به آن پرداخته خواهد شد؛ وجود تشابه ریتمی در قالی دستبافت راور حین بافت و ریتمی مشابه در موسیقی سبک بلوز امریکاست که از لحظه ایجاد و پیدایش تقریباً در یک دوره ظهر کرده‌اند. هر دو ریتم برای آسان کردن ساختی کار حین انجام آن کار به وجود آمده‌اند و شالوده اصلی آنها موسیقی و ریتم است و تفاوت اصلی این دو ریتم در نحوه اجرای آنهاست که به طور جداگانه به آنها خواهیم پرداخت.

یادگیری بلوز می‌پرداختند. این مکان به عنوان محلی که موسیقی دلتا بلوز در آن متولد شده، شناخته می‌شود. داکری فارمز محل زندگی هنرمندانی چون هنری اسلون، چارلی پاتون، سون هاووس، ویلی براون، رابت جانسون، تامی جانسون، هاولین ول夫، روبوک پاپ استاپلز و دیوید هانی بوی ادواردز بوده است.

در سال ۱۸۹۳م لیمون جفرسون در کوتچمن تگزاس متولد شد. جفرسون که نایینا متولد شده بود، یادگیری گیتار را در اوایل نوجوانی آغاز کرد و ادامه‌دهنده سبک بلوز در این شهر شد. وی در طول زندگی نسبتاً کوتاه خود آهنگ‌هایی مانند 'Black Snake Moan'، 'Matchbox Blues'، 'See that My Grave is Kept' را نوشته و ضبط کرد. او همچنین به ایجاد جنبش Clean Blوز Deep Ellum در دالاس تگزاس کمک کرد. در سال ۱۹۰۳م ویلیام کریستوفر هندی^۷ (۱۸۷۲م)، آهنگساز و موسیقیدان، که از او به عنوان «پدر بلوز» یاد می‌کنند، اصرار داشت که سبک بلوز را یک گیتاریست دریک ایستگاه قطار برایش فاش کرده است. هندی یکی از تأثیرگذارترین ترانه‌سراها در ایالات متحده بود و یکی از بسیار نوازنده‌گانی که موسیقی شبه‌بلوز امریکایی (دلتا بلوز) را اجرا می‌کرد. هندی ژانر بلوز را خلق نکرد، اما اولین کسی بود که موسیقی را به صورت سبک بلوز منتشر کرد و بدین ترتیب بلوز را از سبک موسیقی منطقه‌ای (دلتا بلوز)، با محدودیت مخاطب، به سطح تازه‌ای از محبوبیت رساند.

در سال ۱۹۱۷م ایالات متحده وارد جنگ جهانی اول شد. بسیج نظامی و اقتصادی، مهاجرت داخلی بزرگ افريقيایي - امريكيایي را آغاز کرد و نیروهای امريكيایي را در معرض موسیقی بلوز قرار داد و باعث انفجار این نوع موسیقی شد.

اولین ضبط تکنوایز افريقيایي - امريكيایي، اجرای مامی اسمیت در سال ۱۹۲۰م از دیوانه بلوز پری بردهوردز بود. این اثر در همان سال اول بیش از یک میلیون نسخه فروخت.

amerikiایي های افريقيایي تبار مهاجرت به مراکز شهری را آغاز و بدین ترتیب بلوز را به عنوان شکلی از هنر فردی تعریف کردند. تا قبل از ظهر ویلیام

است. این فاصله را اگر در گام پنتاتونیک استفاده کنیم، می‌شود گام بلوز. برخی از صاحب‌نظران بر این نکته اعتقاد دارند که نحوه شیوع این سبک در امریکا به زمان گسترش سرمایه‌گذاری در مزارع پنبه در جنوب کشور امریکا برمی‌گردد که در آن دوره کارگران سیاهپوست در هنگام کار در مزارع با خواندن شعرهایی بعض‌ریتمیک و موزون به همراه پاسخ و تکرار توسط دیگر کارگران، اقدام به ایجاد شوق و نظم در کار برداشت می‌کردند. در اینجا تاریخچه و پدیدآوران این سبک را به اختصار و بر اساس توالی تاریخی شرح می‌دهیم:

در سال ۱۸۶۱م در زمان ریاست جمهوری آبراهام لینکلن بود که جنگ داخلی رخداد و مبارزه برای ازین بردگاهی متولد شد. سال‌ها در جنوب از بردگان استفاده می‌شد و ژانر بلوز از شرایط سخت کار بردگان شکل گرفت. آنها آهنگ‌هایی خلق کردند بسیار معنوی که در باره کار، زندگی و امید بود. سرانجام، جنگ داخلی امید بسیاری از بردگان را زنده کرد.

در سال ۱۸۶۳م اعلامیه‌های رهایی سیاهپوستان منتشر و بر اساس آن مکان‌هایی افتتاح شد که امریکایی‌های افريقيایي تبار برای شنیدن موسیقی و قمار به آن‌جا می‌رفتند. این دوره‌ای است که روحانیون افريقيایي از دور و به صورت فردی به کار تبلیغ عقاید مذهبی می‌پردازند. بین تأکید ایدئولوژیک ملی بر فرد و محبوبیت آموزه‌های بوکر تی واشنگتن^۸ و ظهور سبک بلوز رابطه مستقیمی وجود داشت.

در سال ۱۸۶۷م کتاب آهنگ‌های بردگاه در ایالت متحده امریکا منتشر شد. این کتاب مجموعه‌ای از یکصد و سی و شش ترانه امریکایي - افريقيایي بود که عمدها معنوی بودند و توسط بردگاهی که در مزارع جنوب کار می‌کردند، خوانده شده بود. این اولین و تأثیرگذارترین نشریه معنوی و آوازهای مردمی است که تاکنون منتشر شده است.

در سال ۱۸۸۵م کارخانه پنبه‌رسی و ارکشی «داکری فارمز»^۹ توسط ویل داکری در داکری می‌سی‌سی‌بی در روختانه آفتاگردن بین رول ویل^{۱۰} و کلیولند^{۱۱} تأسیس شد. در آن‌جا بسیاری از کارگران مزرعه و نوازنده‌گان دوره‌گرد کار می‌کردند و از طریق داکری به

کریستوفر هندی، سبک بلوز به عنوان موسیقی دلتای می‌سی‌سی‌پی شناخته می‌شد.

بیگ برونزی^۱ یکی از نوازندگان بزرگ سبک دلتا بلوز در می‌سی‌سی‌پی، در سال ۱۹۲۰ م به همراه والدینش به شهر شیکاگو نقل مکان کرد و میراث خود را به آنجا بردا. او در راه اندازی ژانر شیکاگو بلوز و محبوبیت آن نقش اساسی داشت.

یکی از اولین هنرمندان بلوز که از سال ۱۹۲۰ م ظهرور کرد، بسی اسمیت بود که بلوز را می‌خواند و به تفسیرهای مدرن‌تری از این ژانر کمک کرد.

در سال ۱۹۲۳ سیلوستر ویور، متولد کنتاکی، اولین کسی بود که سبک معروف به گیتار اسلامید را با استفاده از چاقو یا سربطری جداسده با ضربه زدن روی بدنه گیتار ضبط کرد.

در همان سال، رالف پیر، هنرمند معروف، اولین ضبطهای میدانی خود را به عنوان اولین ضبط موسیقی بلوز فولکلور و آنچه بعداً موسیقی کاتتری خوانده شد، در آتلانتای جورجیا انجام داد.

در سال ۱۹۲۴ م اولین رکورد بلوز مردمی که شامل خوانندگانی مانند پاپا چارلی جکسون^۲ و ددی استوپایپ^۳ بود، منتشر شد. با بهبود فناوری ضبط صدا در استودیوها در سال ۱۹۲۵ م، موسیقی بلوز در دسترس طیف گسترده‌ای از مخاطبان قرار گرفت.

در سال ۱۹۲۹ م مهاجرت بزرگ در ایالات متحده روی داد و سیاپوستان جنوبی از شمال به شهرهایی مانند نیویورک و در امتداد مسیر راه آهن مرکزی ایلینوی به سمت شیکاگو مهاجرت کردند. در این سال نوع جدیدی از بلوز به نام بلوز شیکاگو که از همه‌انواع قبلی بلوز در شیکاگو قادرمندتر بود پدیدار شد.

در طول دهه ۱۹۳۰ م اتفاق‌های زیادی برای موسیقی بلوز روی داد، از جمله آنکه آلن لوماکس طیف گسترده‌ای از سبک‌های آواز امریکایی - افریقایی را با نام «پروتو بلوز»^۴ ضبط کرد، مثل هولرهای میدانی^۵ و فریادهای زنگی^۶.

هادی لدبر^۷ کسی بود که سبک بلوز را به مخاطبان بیشتری معرفی کرد. او اولین هنرمندی است که برای تماشگران سفیدپوست خارج از جنوب امریکا،

سبک بلوز را اجرا کرد.

در دهه‌های ۱۹۳۰ و ۱۹۴۰ م بلوزهای شهری در شیکاگو ایلینوی در نتیجه «رکود بزرگ» شکل گرفت. «بوگی و وگی بلوز»^۸ سبک مهم آن زمان است.

در دهه‌ی ۱۹۳۰ م رابرت جانسون در زمان خود نوازندگان بسیار تاثیرگذار در پیشرفته سبک بلوز بود. رابرت جانسون در بیست و هفت سالگی در حال اجرای یک برنامه تئاتر در خارج از گرین‌وود می‌سی‌سی‌پی بود. در همان شب هنگام اجرای برنامه، مشروبات مسموم خورد و سه روز بعد درگذشت. گمانه‌زنی‌های مختلفی درباره چگونگی مرگ وی وجود دارد.

در سال ۱۹۴۱ م اولین پخش «کینگ بیسکویت تایم»^۹ از رادیو KFFA در هلنای غربی (آرکانزاس) با حضور رابرت لاک وود، جونیور و سانی بوی ویلیامسون دوم صورت گرفت.

کینگ بیسکویت تایم که طولانی‌ترین برنامه رادیویی ایالات متحده امریکا بود، با پخش روزانه، پیشرفته زیادی در موسیقی آفریقایی- آمریکایی بلوز ایجاد کرد.

در سال ۱۹۴۵ م محبوبیت سبک بلوز پس از بازگشت سربازان از جنگ به خانه افزایش یافت و جان لی هوکر، رابرت جانسون، تیبون واکر و دیگران نفوذ زیادی در دل مردم یافتد.

از دهه ۱۹۵۰ تا ۱۹۷۰ م آلبوم کینگ، بی‌بی کینگ و فردی کینگ، همه به عنوان با استعدادترین و با نفوذترین گیتاریست‌های بلوز تا امروز ظاهر شدند. این گیتاریست‌ها میراث فرهنگی خود را به قطعات موسیقی به یادماندنی روی گیتار الکتریکی تبدیل کردند. همان‌طور که موسیقی بلوز به طور سنتی خوانده می‌شد، آنها دوره جدیدی از نوآوری ایجاد کردند و بسیاری را تحت تأثیر کارهای خود قرار دادند.

در دهه‌های ۱۹۶۰ تا ۱۹۸۰ م، بسیاری از هنرمندان انگلیسی «بلوز راک»^{۱۰} با استفاده از تأثیرات امریکایی- افریقایی در ایجاد موسیقی جدید ظهر کردند. برخی از کارهای بر جسته این دوره، از جیمی پیچ^{۱۱}، گیتاریست جوانی بود که از لندن تحت تأثیر بسیاری از هنرمندان موسیقی بلک و راک یعنی B.B. King ظاهر شد. کیت

الکتریک است. آنها در موسیقی خود از اریک کلپتون و استیوی ری ووگان^{۳۲} (دھی هفتاد) تقلید می‌کردند. در سال ۲۰۰۳ کنگره‌ای با نام سال بلوز در گرامیداشت صدمین سالگرد درگذشت ویلیام کریستوفر هندی برگزار شد. در مجموع باید اذعان کرد که برخورد هندی با یک موسیقی ناشناخته در ایستگاه قطار در می‌سی‌سی‌پی، سبب تحولی عظیم در دنیای موسیقی و به وجود آمدن سبکی به نام بلوز در جهان امروز شد.

اصطلاح شافل

یکی از پرکاربردترین و مهم‌ترین ریتم‌ها در موسیقی بلوز ریتم «شافل»^{۳۴} است. شافل از معانی زیادی برخوردار است، مانند به هم زدن، به هم آمیختن و غیره. اما مهم‌ترین معنی آن پایی خود را روی زمین کشیدن است و فلسفه آن بر می‌گردد به گذشته‌های دور در سال ۱۷۳۹ م. در این سال پس از شورش بردها در کارولینای جنوبی و سرکوب آن، برده‌های افریقایی در مستعمرات امریکا از طبل و رقص منع شدند. پس از این جریان بردها برای ایجاد رقص و ریتم، پاهای خود را روی زمین می‌کشیدند و از اصطکاک پاهای با زمین و زدن پاهای به هم، نوعی صدا ریتمیک به وجود می‌آمد که اصطلاح شافل به خود گرفت. امروزه ریتم شافل که بیشتر در موسیقی بلوز شنیده‌می‌شود، با برash (جارو) روی طبل یا استر درام نواخته می‌شود.

اصطلاح چپ زدن در قالی راور

در قالی دستبافت راور، در بافت یک گره که در اصطلاح قالی‌بافان راوری به آن «چین» می‌گویند، عملیات خاصی اجرا می‌شود که به آن عمل «چپ زدن» می‌گویند. نحوه اجرای چپ زدن باعث ایجاد ریتمی به نام شافل می‌شود که به وسیله دست‌ها و ابزاری به نام «پاکی» انجام می‌گیرد.

پاکی ابزاری است شبیه کارد برای بریدن «ریس» (خامه گره‌زده) و به سلیقه بافنده می‌تواند در ابعاد و اندازه‌های مختلف انتخاب شود. تفاوت پاکی‌های مورد استفاده بیشتر در دسته آنهاست که بعضی چوبی و بعضی فلزی هستند. شکل ظاهری آن در مناطق فارسی‌باف،

ریچاردز^{۳۵} و پیتر گرین^{۳۶} نیز در دوره‌ای به محبوبیت سبک بلوز کمک کردند و محبوب شدند، زیرا بلوز را با راک در آمیختند و صدای پالوده‌ای ایجاد کردند.

در سال ۱۹۶۱ م جان هاموند^{۳۷}، «کلمبیا رکوردز»^{۳۸} را مقاعد کرد تا مجموعه‌ای از آهنگ‌های را بر جانسون را برای انتشار مجدد منتشر کند. King of the Delta Blues Singers هنوز هم به عنوان یکی از تأثیرگذارترین موسیقی‌های بلوز در تمام دوران‌ها شناخته می‌شود و اولین آلبومی بود که در سال ۱۹۸۰ توسط بنیاد Blues در تالار مشاهیر ساخته شد.

در سال ۱۹۶۳ م اریک کلپتون^{۳۹} (گیtarیست انگلیسی) و گروه «باردیردز»^{۴۰} ضبط ساخته جان لی هوکر را آغاز کردند. این در واقع سرآغاز ظهور بلوز در انگلیس و اروپاست. در سال ۱۹۶۴ م اولین تور کنسرت بلوز ایالات متحده امریکا توسط گروه «رولینگ استونز»^{۴۱} در انگلیس برگزار شد و حمله سنگینی به گروه‌های راک بلوز انگلیسی صورت گرفت. در سال ۱۹۶۶ م اریک کلپتون، از طریق تأثیرات بلوز خود از جمله گیtarیست مشهور بلوز B.B. King، استاد گیtar بلوز شد و اولین صدای انقلابی گیtar الکتریک بلوز را ایجاد کرد. او یک آلبوم بلوز به یادماندنی با صدای جان مایال^{۴۲} ساخت که شامل آهنگ‌هایی از بزرگان بلوز همچون اوتیس راش^{۴۳}، فردی کینگ^{۴۴} و رابر جانسون^{۴۵} بود. جلد این آلبوم‌ها به وضوح تحت تأثیر سبک بلوز افریقایی - امریکایی قرار گرفته بود.

در سال ۱۹۸۰ م بنیاد بلوز در مفیس^{۴۶} تأسیس و ویلیام کریستوف هندی به عنوان پدر بلوز دنیا شناخته شد.

در سال ۱۹۹۰ م شرکت «کلمبیا رکوردز»^{۴۷} آلبوم را بر جانسون را برای اولین بار به صورت سی‌دی، با فروش بیش از چهارصد هزار نسخه در شش ماه منتشر کرد.

در سال ۲۰۰۰ م بسیاری از هنرمندان مدرن بلوز ظهور کردند و ضمن افروden جلوه‌های خاص خود برای ایجاد موسیقی مدرن، این ژانر را اصلاح کردند. هنرمندانی چون جو بوناماسا^{۴۸} و جان مایر^{۴۹} از هنرمندان مشهور بلوز هستند که سازهای اصلی آنها گیtar

راست بافنده داده می‌شود. به این عمل در اصطلاح قالی راور «چپ زدن» می‌گویند. در این هنگام، با انگشت شست و انگشت اشاره دست چپ، تون یا تار زیر را گرفته و ریس را بین دو انگشت قرار داده و به طرف پایین تار کشیده شده و با پاکی بریده می‌شود. هرچه بافنده در چپ زدن مهارت بیشتری داشته باشد، از سرعت بافت بالاتری برخوردار است. چپ زدن در واقع برای راحتی و زودتر انجام دادن کار بافتن ایجاد شده است. اجرای این حرکات باعث ایجاد نوعی ریتم خاص به نام شافل می‌شود که بافندگان راوری بدون هیچ آموزشی و به طور غریزی آن ریتم را اجرا می‌کنند.

نتیجه‌گیری

با مقایسه هر دو ریتم شافل اجرا شده در قالی راور کرمان و موسیقی سبک بلوز امریکا که از لحظه بعد مسافت هزاران کیلومتر با هم فاصله دارند و همچنین از لحظه جغروفایی (یکی در دل کویر و دیگری در اطراف رود می‌سی‌سی‌بی که مکانی سرسیز و دارای طبیعتی بسیار زیباست) و با توجه به سیاه و سفید بودن رنگ پوست ساکنان این دو منطقه، هم قالی بافان راوری و هم برده‌های افریقایی در مزارع پنبه امریکا برای رهایی از سختی کار (اتمام سریع کار و سپری شدن مدت زمان تعیین شده در طول روز) به طور غریزی دست به دامان موسیقی شده‌اند تا با زبان موسیقی، رنگ‌ها، تژادپرستی‌ها و استبداد را فرباد بزنند؛ چرا که موسیقی هنر بیان عواطف و احساسات به وسیله آواهای صدای است.

پی‌نوشت‌ها

۱. نوازنده پرکاشه، استادکار قالی دستبافت راور.

Email: Rajaeemohsen@yahoo.com

2. Blues

۳. Booker Taliaferro Washington (مشاور چند رئیس جمهور امریکا و از نخبگان معاصر سیاپوست)

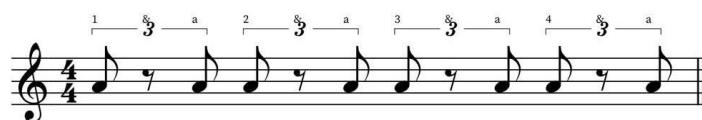
تصویر ۱. براش و اسبر. مأخذ: www.simplydrum.com

ت. ۲. ابزار پاکی، شهرستان راور

ت. ۳. ریتم شافل در قالی راور

ت. ۴. ریتم شافل در موسیقی سبک بلوز

مانند کرمان و یزد، بسیار نزدیک به هم است و در بعضی مناطق به نام «چاقوی بافت» معروف است. بافت هر گره یا چین در قالی راور به این صورت انجام می‌پذیرد که پاکی در دست راست و ریس یا خامه در دست چپ بافنده قرار می‌گیرد و با ناخن انگشت وسط دست چپ، تارها (در اصطلاح قالی بافان راور «تون») به جلو هدایت می‌شوند و ریس از پشت آن رد شده و به دست

مصاحبه با آقای علی رجایی (استادکار قالی دستبافت راور)، بهمن و
اسفند ۱۳۹۸

مصاحبه با آقای محمد کاریخش راوری (استاد دانشگاه فرش راور)،
۱۳۹۹/۱/۲

مصاحبه با استاد حکیم لودین (نوازنده بین‌المللی پرکاشن) از آلمان،
۱۳۹۹/۲/۳

مصاحبه با استاد پاپک خیارچی (نوازنده گیتار الکتریک و تهیه‌کننده
موسیقی و کنسرت) از آمریکا، فروردین ۱۴۰۰

<https://www.americanbluesscene.com/language-of-the-blues-shuffle>

<https://en.m.wikipedia.org/wiki/W.-C.-Handy>

[https://charlottebluessociety.org/blues-timeline.](https://charlottebluessociety.org/blues-timeline)

4. Dockery Farms
5. Ruleville
6. Cleveland
7. William Christopher Handy
8. Big Bill Broonzy
9. Papa Charlie Jackson
10. Daddy Stovepipe
11. proto-blues
12. The field Holler
13. Screams
14. Huddie William Ledbetter
15. Boogie Woogie Blues
16. King Biscuit Time
17. Blues Rock
18. James Patrick-Jimmy Page
19. Keith Richards
20. Peter Green
21. John Hammond
22. Columbia Records
23. Eric Clapton
24. Yardbirds
25. The Rolling Stones
26. John Mayall
27. Otis Rush
28. Freddie King
29. Robert Johnson
30. Columbia Records
31. Joe-Bonamassa
32. John Mayer
33. Stevie Ray Vaughan
34. shuffle

کتاب‌نامه

کاریخش راوری، ماشاء الله. راور: شهری در حاشیه کویر. چاپ دوم،
کرمان: نشر مرکز کرمان‌شناسی، ۱۳۷۵.